

22.12.2005

2424/4/04

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

PIDÄTETYN KOHTELU

1 KANTELU

Kantelija arvostelee asianajajansa laatimassa kantelussa kohteluun Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen poliisivankilassa 14.1.–5.3.2003 välisenä aikana seuraavin perustein:

1. Kantelija kertoo kiinniotettuna ja pidätettynä ollessaan jääneensä ilman lounasta kahtena päivänä ja ilman aamiaista kolmena päivänä. Aamiaista ei muutoinkaan tarjoiltu muille kuin tutkintavangeille.
2. Kantelijalle ei annettu uskonnollisista syistä karttamansa sianlihan tilalle mitään korvaavaa ruokaa.
3. Säilytyshuoneessa pidettiin öisin valoja päällä, mikä osaltaan esti lepäämisen.

Kantelija haluaa selvitetävän, onko poliisin menettely ollut asiassa vapautensa menettäneiden kohtelua koskevien säännösten mukaista ja onko Vantaan poliisivankilassa noudatettavan vapautensa menettäneiden päiväohjelman sisältö kyseisten säännösten mukaista. Lisäksi kantelija tiedustelee, mille poliisiviranomaiselle (säilyttämisestä huolehtivalle vai esitutkinnasta vastaavalle) vastuu vapautensa menettäneiden oikeuksien turvaamisesta kuuluu.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

Kantelija otettiin kiinni 14.1.2003 klo 00.05 ja pidätettiin samana päivänä klo 16.10. Hänet vangittiin 17.1.2003 ja vapautettiin 5.2.2003. Kiinniotto tapahtui Helsinki-Vantaan lentoasemalla kantelijan ollessa palaamassa Syyriasta Helsinkiin.

Perusteena vapaudenmenetykselle oli epäily kantelijan syyllistymisestä rikoslain 46 luvun 2 §:n mukaiseen törkeään säännöstelyrikokseen. Esitutkinnasta vastasi keskusrikospoliisi. Kantelijaa säilytettiin Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen poliisivankilassa.

Kantelukirjoituksessa tapahtumista on kerrottu mm. seuraavasti: "Kantelija oli syönyt lounasta Damaskoksessa n. klo 14. Lennolla oli tarjolla sianlihaa sisältävää ruokaa, mitä kantelija ei syönyt. Kiinnioton yhteydessä kantelijalle kerrottiin epäilystä säännöstelyrikoksesta. Se ei sanonut kantelijalle mitään. Tietoiseksi siitä, mikä oli kiinnioton syy, kantelija tuli 14.1.2003 n. klo 10.

Kantelija ei saanut ruokaa ko. yönä eikä myöskään seuraavana aamuna aamiaista. Ruokaa kantelija sai kuulustelun aikaan ja sitten päivällisaikaan. Kantelija oli hyvin väsynyt ja ahdistunut siitä, ettei tiennyt miksi oli kiinniotettuna. Valot pidettiin päällä koko yön, mikä osaltaan esti lepäämisen.

Valot pidettiin päällä myös 14.1.–15.1. välisen yön. Aamulla kantelija ei saanut aamiaista.

Valot pidettiin päällä myös 15.1.–16.1. välisen yön. Aamulla kantelija ei saanut aamiaista. Kantelija haettiin kuulusteluun ennen klo 11, joten kantelija jäi myös ilman lounasta.

Valojen päällä pitäminen jatkui myös 16.1.–17.1. välisen yön. Aamulla kantelija ei saanut aamiaista. Kantelija vietiin vangitsemiskäsittelyyn eikä kantelija saanut myöskään lounasta. Ruokaa kantelija sai vangitsemiskäsittelyn jälkeen n. klo 16–17.

Vangitsemisen jälkeen kohtelu muuttui. Valot sammutettiin illalla ja roskat kerättiin ensimmäistä kertaa. - - - .

Kantelija on uskonnoltaan muslimi. Kantelija on heti ilmoittanut sen, ettei syö sianlihaa, verta ja liivatetta. Niitä sisältävää ruokaa tarjottiin kuitenkin lähimain päivittäin. Kantelija on myös ilmoittanut sairaudestaan. Lääkärikäynneistä kantelijalla ei ole ainuttakaan havaintoa. - - - .

Tutkintavankeudesta annettu laki ja muut pidätettyä koskevat säännökset, määräykset, sisäasiainministeriön ohje ja päiväohjelma eivät missään vaiheessa olleet kantelijan tiedossa tai nähtävillä kantelijan ollessa Vantaan poliisivankilassa".

3.2

Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen selvitys

Ylikomisario on kertonut kantelun johdosta antamassaan selvityksessä muun muassa, että Vantaan poliisivankilassa ei tarjoilla aamiaista pidätetyille eikä näin ollen aamiaista annettu kantelijallekaan tämän pidätysaikana. Kujalan mukaan poliisivankilan päiväohjelmaa on mm. tältä osin sittemmin muutettu ja nykyisin aamupala tarjotaan myös pidätetyille ja yli 12 tuntia kiinniotetuille.

Poliisivankilan lounastarjoilun osalta ylikomisario toteaa selvityksessään, että poliisivankilassa varataan ja toimitetaan lounas kaikille pidätetyille. Näin meneteltiin myös kantelijan osalta. Poliisivankilan henkilökunta vastaa ruokailusta vain poliisivankilan tiloissa. Kantelija ei ollut lounasaikana poliisivankilan tiloissa. Ylikomisario toteaa täältä osin, että poliisivankilan henkilökunnan ja esitutkintaa suorittavien poliisimiesten tulee yhdessä varmistua siitä, että kiinniotetun päiväohjelman mukainen ruokailu on mahdollista. Ylikomisarion mukaan viime kädessä esitutkintaa suorittava poliisimies päättää siitä, milloin ja missä kuulusteluja suoritetaan. Esitutkinnan suorittajan on varmistettava kiinniotetun riittävä ravinnon saanti, mikäli tämä ei ole poliisivankilan tiloissa.

Ylikomisario kertoo edelleen, että poliisivankilassa otetaan huomioon mm. lääketieteellisistä, vakaumuksellisista ja uskonnollisista syistä esitetyt toiveet ruokalajien suhteen. Ylikomisario pitää varmana, että mikäli kantelija on ilmaissut poliisivankilan henkilökunnalle, ettei hän voi syödä mm. sianlihaa, olisi hänen toiveensa otettu huomioon ja tarjottu jotain vaihtoehtoisia ruokia. Mainittu menettely on ylikomisarion mukaan siinä määrin tavanomaista poliisivankilassa, ettei sen järjestäminen tuota vaikeuksia.

Poliisinvankilan sellien valaistuskäytännöstä ylikomisario toteaa selvityksessään, että ns. iltakierroksen yhteydessä henkilön toivomuksesta sellin valot on sammutettu. Menettely on muotoutunut mainitunlaiseksi, koska säilytetyt ovat halunneet nimenomaisesti valojen jäävän päälle esim. lukemista varten. Kun valot on haluttu sammuttavaksi, on sellissä olevalla mahdollisuus olla sisäpuhelimella yhteydessä vartijaan ja valot on toiveen esittämisen jälkeen käyty sammuttamassa. Ylikomisario katsoo, että mikäli kantelija on puheena olevassa tapauksessa pyytänyt valojen sammuttamista, on niin myös tehty. Mikäli hän ei ole pyyntöä esittänyt, ovat valot voineet jäädä päälle.

Ylikomisarion selvityksen mukaan poliisivankilan henkilöstöltä ei ole saatavissa hänen selvityksessään esitettyä yksilöidympiä tietoja kantelunalaisesta tapahtumasta, koska poliisivankilassa on ollut kyseisen tapahtuman jälkeen säilytettävänä satoja vapautensa menettäneitä henkilöitä.

Vantaan kihlakunnan poliisipäällikön antamassa lausunnossa todetaan, että sisäasiainministeriön ohje pidätettyjen kohtelusta (SM-2001-778/Tu-41) on ollut voimassa 1.5.2001–31.12.2002 välisenä aikana. Uusi ohje pidätettyjen kohtelusta (SM-2003-00251/Tu-41) on annettu 31.1.2003 ja se on ollut voimassa 1.2.2003–31.12.2003 välisen ajan. Lausunnon mukaan ohjeet ovat sinänsä samansisältöisiä ja niiden sisältämä ohjeistus on ollut luonnollisesti poliisia velvoittavaa myös kantelijan vapaudenmenetysaikana.

Poliisipäällikkö toteaa lausunnossaan edelleen, että hänen saamansa selvityksen perusteella poliisivankilan päiväohjelma on aamiaisen osalta ollut kantelussa kerrotun kaltainen. Poliisivankilassa ei ole tarjottu aamiaista pidätetyille eikä siten myöskään kantelijalle hänen pidätysaikanaan. Poliisipäällikön näkemyksen mukaan noudatettu menettely ei ole ollut

asianmukaista eikä perusteltua ja poliisivankilan päiväohjelmaa on muutettu asian tultua poliisipäällikön tietoon. Lausunnon mukaan nykyisin aamupala tarjotaan myös pidätetyille ja henkilöille, joiden kiinniottoaika on kestänyt yli 12 tuntia. Lausunnossa todetaan myös, että poliisilaitoksella on sittemmin kiinnitetty erityistä huomiota poliisivankilan vartijoiden ja poliisimiesten yhteistoimintaan kiinniotetun ravinnonsaannin varmistamiseksi.

Poliisipäällikkö kertoo myös itse ottaneensa kantelussa ilmitulleiden seikkojen vuoksi yhteyttä keskusrikospoliisiin, jotta väärinkäsityksiltä vältyttäisiin jatkossa myös niiden henkilöiden kohdalla, joita säilytetään keskusrikospoliisin päätöksellä Vantaan poliisivankilan tiloissa. Poliisilaitoksella tullaan myös järjestämään edelleen kertauskoulutusta poliisivankilan päiväohjelmasta ja vapautensa menettäneiden oikeuksista poliisivankilassa ja oikeuksista tiedottamiseen tullaan kiinnittämään huomiota.

3.3

Keskusrikospoliisin selvitys

Rikostarkastaja on kertonut kantelun johdosta antamassaan selvityksessä, että kantelijan ruokailujen osalta vastuu niiden järjestämisestä on kuulunut keskusrikospoliisin kanteliijaan liittyvää asiaa hoitaneille poliisimiehille siltä osin, kuin hän on esitutkintatoimenpiteiden vuoksi estynyt osallistumasta poliisivankilassa järjestettyyn ruokailuun.

Rikostarkastaja kertoo 16.–17.1.2003 välisistä tapahtumista, että kantelijaa oli kuulusteltu 16.1.2003 klo 11.30–16.55 välisenä aikana. Järvisen mukaan on luultavaa, että kanteliija noudettiin Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen poliisivankilasta välittömästi klo 11 jälkeen, koska kuulustelu oli aloitettu keskusrikospoliisissa Vantaalla klo 11.30 aikaan.

Rikostarkastaja pitää kiistattomana, ettei kanteliija saanut poliisivankilan ruokailuohjelman mukaista lounasta 16.1.2003. Kysymyksessä on ollut tarkoitukseton erehdys ruokailun tapahtumisen suhteen.

Rikosylikonstaapeli A on selvityksessään kertonut, että eräässä vaiheessa kuulustelua kanteliija oli kertonut, ettei hän ollut saanut ruokaa kuulustelupäivänä. Kantelijan ja hänen avustajansa suostumuksella kuulustelua jatkettiin vielä pari tuntia, jonka jälkeen rikosylikonstaapeli A oli vienyt kantelijan poliisivankilaan, missä hän oli saanut ruokaa. Rikosylikonstaapeli A kertoo olleensa kantelijan noutaessaan Vantaan poliisivankilasta kuulustelua varten siinä uskossa, että kanteliija olisi aterioinut poliisivankilassa.

3.4

Sisäasiainministeriön poliisiosaston lausunto

Sisäasiainministeriön poliisiosaston lausunnossa todetaan, että kantelijan saama kohtelu on hänen pidätysaikanaan eräinä päivinä ollut pääosin kantelussa kerrotun mukaista ja siten pidätettyjen käsittelystä annetun

sisäasiainministeriön määräyksen vastaista. Lausunnon mukaan poliisiosastolla ei ole syytä epäillä, että kantelussa esiintuotuja epäkohtia olisi tahallisesti tai tarkoituksellisesti käytetty kantelijaa vastaan epäsovinnaisina tutkinta- tai painostuskeinoina.

3.5

Säädöspohjasta

Tapahtuma-aikana voimassa olleen esitutkintalain 24 §:n mukaan kuulusteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti. Tunnustuksen tai määrättyyn suuntaan käyvän lausuman saamiseksi kuulusteltavalta ei saa käyttää tietoisesti väärää ilmoitusta, lupauksia tai uskotteluja erityisistä eduista, uuvuttamista, uhkausta, pakkoa taikka muita kuulusteltavan ratkaisuvapautteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyyn vaikuttavia sopimattomia keinoja tai menettelytapoja (1 momentti). Kuulustelua ei saa ilman erityistä syytä pitää kello 21:n ja 6:n välisenä aikana. Kuulusteltavalle on annettava tilaisuus säännölliseen ateriointiin ja riittävään lepoon (2 momentti).

Poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden valvonnan osalta lainsäädäntö on toistaiseksi varsin niukkaa. Eduskunnassa on tällä hetkellä käsiteltävänä hallituksen esitys laiksi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (HE 90/2005 vp). Jo perustuslain 7 §:n 3 momentti on edellyttänyt, että vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Tutkintavankeudesta annetun lain 19 §:n 1 momentin mukaan rikoksesta epäiltyjen pidätettyjen käsittelyssä on soveltuvin osin noudatettavamainittua lakia.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on 3.4.2001 antanut pidätettyjen kohtelua koskevan ohjeen (SM-2001-778/Tu-41). Ohjeen voimassaoloajaksi on merkitty 1.5.2001–31.12.2002. Ohje on kumottu sisäasiainministeriön 31.1.2003 antamalla ohjeella (SM-2003-00251/Tu-41), jonka voimassaoloajaksi on merkitty 1.2.2003–31.12.2003. Näin ollen normiston voimassaolo 1.1.2003–31.1.2003 välisenä aikana on ollut jossakin määrin epäselvää.

Kantelijan vapaudenmenetys kiinnioton ja pidättämisen osalta on tapahtunut 14.–17.1.2003 välisenä aikana. Verrattaessa kantelijan vapaudenmenetysaikaa sisäasiainministeriön ohjeiden voimassaoloaikaan vaikuttaakin siltä, ettei sisäasiainministeriön pidätettyjen kohtelua koskeva ohjeistus ole ollut muodollisesti voimassa kyseisenä ajankohtana.

Virkamiehen virkavelvollisuuden rikos- ja virkamiesoikeudellisessa arvioinnissa voidaan käsitykseni mukaan käyttää myös sellaisia ohjeita, jotka eivät muodollisesti ole voimassa, mikäli normien mukainen menettely on muodostunut vakiintuneeksi käytännöksi. Tämä ilmenee asiaa koskevasta hallituksen esityksestä: "virkavelvollisuuden vastaisen menettelyn sisältöä ei ole mahdollista määritellä tyhjentävästi yksistään lakien tai asetusten perusteella, vaan tuolloin joudutaan pakostakin yhä edelleen turvautumaan noita säännöksiä

täydentäviin valtioneuvoston päätöksiin, muihin ohjeisiin ja määräyksiin ja jopa vakiintuneeseen käytäntöön." Edelleen hallituksen esityksessä lausuttiin, että virkamieslain virkavelvollisuutta koskeva säännös "saattaa sinänsä olla siinä määrin yleisluonteinen, että sitä tulkittaessa joudutaan joissakin tapauksissa ottamaan huomioon asiaan liittyvien yksityiskohtaisempien säännösten ja määräysten lisäksi myös vakiintunut hallintokäytäntö" (HE 1988/58, s. 65).

Vantaan kihlakunnan poliisipäällikön lausunnon mukaan sisäasiainministeriön antama ohje on ollut poliisia velvoittavaa myös kantelijan vapaudenmenetyksena. Näin ollen arvioin kantelunalaista menettelyä esitutkintalain 24 §:n sekä sisäasiainministeriön 3.4.2001 antaman ohjeen valossa, jota näkemykseni mukaan on sen muodollisesta voimassaolosta päättymisestä huolimatta vakiintuneesti sovellettu poliisilaitoksella. Todettakoon, että kyseinen ohje on sen kumonneen ohjeen kanssa sinänsä sovellettavaksi tulevilta osin samansisältöinen.

3.6

Kannanotto

3.6.1

Pidätyksen aikainen ravinnonsaanti

Sisäasiainministeriön antaman pidätettyjen kohtelua koskevan ohjeen (SM-2001-778/Tu-41, 3.4.2001) – jota ohjetta oli soveltamisalaa koskevan kohdan 2.2.1 mukaan sovellettava myös kiinni otettuihin – mukaan pidätetyille oli annettava mahdollisuus terveelliseen, monipuoliseen ja riittävään ateriointiin vapauden menetyksen kestäessä yhtäjaksoisesti yli 12 tuntia. Edelleen ohjeessa todettiin, että ateriointiin kuuluu pääsääntöisesti kolme ateriaa vuorokaudessa, joista vähintään yhden on oltava lämmin. Vapaudenmenetyksen kestäessä alle 12 tuntia on pidätetyille annettava tarvittaessa soveltuvaa ravintoa ottaen huomioon vapaudenmenetyksen kesto aika (kohta 2.2.12).

Vantaan poliisivankilan 16.11.2004 annetun päiväohjelman mukaan vankilassa tarjotaan klo 6.30–7.30 välillä aamiainen, klo 11.00–12.00 välillä lounas sekä klo 17.00–18.00 välillä päivällinen. Aamiaistarjoilun osalta ylikomisario Kujala on selvityksessään todennut, että aamiaista ei ole kantelunalaisena aikana tarjottu pidätetyille. Näin ollen kaikille pidätetyille on tarjottu ainoastaan kaksi ateriaa vuorokaudessa.

Kantelijalle ei 16.1.2003 tarjottu lainkaan lounasta, koska hänet siirrettiin keskusrikospoliisiin kuulusteltavaksi. Saatujen selvitysten perusteella vaikuttaa siltä, että lounaan tarjoamatta jättäminen on johtunut erehdyksestä, kun kantelijaa kuulustellut rikosylikonstaapeli A oli ollut siinä luulossa kantelijaa Vantaan poliisivankilasta hakiessaan, että tämä olisi jo syönyt lounaan. Näin ei kuitenkaan ollut tapahtunut. Ravinnotta jääminen oli tullut rikosylikonstaapeli A:n tietoon hänen suorittamansa kuulustelun yhteydessä. Tällöin rikosylikonstaapeli A oli tarjoutunut keskeyttämään kuulustelun ruokailun järjestämiseksi, mutta sitä

jatkettiin kantelijan sekä tämän avustajan suostumuksella. Keskusrikospoliisin lausunnon mukaan tässä tapauksessa ruokailu olisi järjestetty siten, että kantelija olisi kuljetettu säilytyspaikkaansa Vantaan kihlakunnan poliisilaitokselle. Lausunnossa todetaan lisäksi, että keskusrikospoliisin Vantaan toimitalon ruokala suljetaan klo 14.30 eikä kantelijalle olisi voitu järjestää ruokailumahdollisuutta keskusrikospoliisin tiloissa.

Lounaan ilmeinen tarjoamatta jääminen 17.1.2003 on johtunut siitä, että kantelija oli kuljetettu rikostarkastajan sekä rikosylikonstaapeli B:n toimesta Hyvinkään käräjäoikeudessa pidettävään vangitsemisoikeudenkäyntiin. Rikostarkastaja arvioi selvityksessään, että kantelija oli tuolloin noudettu poliisivankilasta klo 12.35–12.45 välisenä aikana, minkä perusteella oli pääteltävissä, että kantelija oli jo saanut lounasta. Rikostarkastajan näkemyksen mukaan on oletettavampaa, että kantelija oli tuona päivänä saanut lounaan, kuin ettei hän olisi sitä saanut. Asiaa ei kuitenkaan tuolloin pyritty tältä osin selvittämään enempää. Rikostarkastaja kertoo selvityksessään lisäksi, että pitkäköksi muodostuneen vangitsemisistunnon jälkeen hän oli paluumatkalla Vantaalle tarjonnut omalla kustannuksellaan huoltoasemalla kantelijalle syötävää ja juotavaa.

Näkemykseni mukaan asiassa on menetelty virheellisesti kantelijalle ohjeen mukaan kuuluvien aterioiden tarjoamisessa. Hänelle olisi tullut tarjota ohjeen edellyttämien kolme ateriala vuorokaudessa vapauden menetyksen kestäessä yli 12 tuntia. Toisaalta pidän yleisesti suotavana, että myös alle 12 tuntia kestäneissä vapaudenmenetyksissä kiinniotetulle tarjottaisiin ravintoa (varsinkin niissä tapauksissa, joissa vapaudenmenetyksen aika lähenee 12 tuntia). Tähän viittaa myös ohjeen maininta "tarvittaessa soveltuvaa ravintoa".

Pidän myös sisäasiainministeriön antaman ohjeen valossa virheellisenä Vantaan poliisivankilassa noudatettua käytäntöä olla tarjoamatta aamiaista pidätettyinä oleville. Totean myös, ettei esitutkintalain 24 §:n valossa kahta ateriala vuorokauden aikana voitane pitää säännöllisenä ruokailuvälien muodostuessa tällöin kohtuuttoman pitkiksi. Ravinnontarpeeseen voi olla olemassa myös yksilöllisiä syitä, kuten esim. se, koska vapautensa menettänyt on viimeksi aterioinut. Vantaan poliisipäällikön lausunnosta ilmenevin tavoin noudatettua käytäntöä on sittemmin muutettu niin, että aamiainen tulee tarjotuksi myös pidätetyille.

Kantelunalaisen asian tutkinnan yhteydessä on pyritty myös selvittämään vastuunjako esitutkintaa toimittavan ja säilytyksestä vastaavan poliisiyksikön välillä.

Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen käsityksen mukaan vastuu esitutkintalain 24 §:n sekä sisäasiainministeriön ohjeistuksen mukaisesta säännöllisestä aterioinnista on viime kädessä esitutkintaa toimittavan viranomaisen, jos epäilty on muualla kuin poliisivankilassa aterioiden aikaan. Myös keskusrikospoliisin käsityksen mukaan Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen näkemys on oikea; kantelijan ruokailujen osalta vastuu niiden järjestämisestä on siten ollut

keskusrikospoliisilla siltä osin, kuin kantelija on ollut esitutkintatoimenpiteiden vuoksi estynyt osallistumasta poliisivankilassa järjestettyyn ruokailuun.

Selvitysten perusteella vaikuttaa siltä, että lounaan tarjoamatta jääminen kantelijalle 16.1.2003 sekä ilmeisimmin myös 17.1.2003 on johtunut Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen ja keskusrikospoliisin välillä tapahtuneesta tiedonkatkoksesta. Saaduista selvityksistä ei kuitenkaan voi luotettavasti päätellä sitä, missä yhteydessä informaatiokatkos on tapahtunut. Selvää kuitenkin on, että velvollisuus huolehtia kantelijan riittävästä ravinnonsaannista poliisivankilan ulkopuolella olisi kuulunut keskusrikospoliisin esitutkinnasta vastaaville poliisimiehille. Näkemykseni mukaan tapahtuma olisi ollut vältettävissä, mikäli kysymys kantelijan ruokailujen järjestämisestä olisi otettu esille hänen siirtämisiensä yhteydessä. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, vaan asiassa on toimittu tosiasiatietojen sijasta olettamusten varassa. Ei voida pitää itsestään selvänä, että vapautensa menettänyt olisi jo aterioinut, vaikka esitutkintatoimenpiteet suoritettaisiin välittömästi poliisivankilassa yleisesti noudatettujen ateriointiaikojen jälkeen. Olen kuitenkin ottanut toimenpiteitäni arvioidessani huomioon sen, että Vantaan kihlakunnan poliisipäällikkö on lausunnostaan ilmenevin tavoin vastaavien väärinkäsitysten välttämiseksi kiinnittänyt omalta osaltaan huomiota yhteistoimintaan niin poliisivankilan vartijoiden ja poliisimiesten välillä kuin säilytyksestä vastaavan ja tutkinnasta vastaavan poliisiyksikön – tässä tapauksessa keskusrikospoliisin – välillä.

Kun virhe kantelijan aterioinnin järjestämisessä keskusrikospoliisin selvityksen mukaan johdosta on johtunut erehdyksestä, johon on ilmeisesti ainakin osin vaikuttanut väärä käsitys kantelijan ruokailutapahtumista, pidän riittävänä muistuttaa asiasta tutkintavastuussa olleita tutkinnanjohtajana toiminutta rikostarkastajaa sekä kantelijaa kuulustellutta ja hänet poliisivankilasta 16.1.2005 noutanutta rikosylikonstaapeli A:ta viranomaisen velvollisuudesta järjestää vapautensa menettäneelle tälle kuuluvat edut.

Näkemykseni mukaan käsiteltävässä tapauksessa on myös ilmennyt Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen noudattamassa menettelyssä puutteita koskien kiinniotettujen ja pidätettyjen mahdollisuutta säännölliseen ateriointiin. Totean myös eduskunnan apulaisoikeusasiamies Jaakko Jonkan 15.6.1999 antamassaan päätöksessä (dnro 992/2/97) kiinnittäneen huomiota siihen, ettei tuolloisessa kantelussa käsitellyn tapauksen sattumisajankohtana kiinniotetuille ja pidätetyille lainkaan tarjottu aamupalaa Vantaan poliisivankilassa. Noudatetun käytännön todettiin myöhemmin muuttuneen, ja apulaisoikeusasiamiehen suorittaessa tarkastuksen Vantaan poliisilaitoksella vuonna 1998 ilmeni, että ateria tuolloin tarjottiin vapautensa menettäneille kolme kertaa päivässä. Tämän kantelun valossa vaikuttaa siltä, että käytäntöä olisi sittemmin muutettu jälleen sellaiseksi, ettei kiinniotetuille ja pidätetyille tarjottu kuin kaksi ateriaa päivässä ja nyttemmin taas käsittämään kolme ateriaa päivässä. En voi pitää ilmennyttä vaihtelevaa käytäntöä hyväksyttävänä. Edellä toteamani perusteella lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös Vantaan kihlakunnan poliisipäällikölle tiedoksi ja huomioon otettavaksi.

3.6.2

Erityisruokavalion huomioon ottaminen

Sisäasiainministeriön 3.4.2001 antaman pidätettyjen käsittelyä koskevan ohjeen mukaan jos lääkärintodistuksesta tai muutoin käy ilmi, ettei tavallinen ravinto sairauden tai muun syyn vuoksi sovi pidätetylle, hänelle on annettava erityisravintoa tai ryhdyttävä muuhun tarpeelliseen toimenpiteeseen.

Käytettävissäni olevasta selvityksestä ei käy ilmi, oliko kantelija esittänyt erityisruokavaliota koskevan toiveensa poliisivankilan henkilökunnalle ja miten siihen oli ensi vaiheessa reagoitu. Selvitys ei tosin ole kattava. En pidä todennäköisenä, että tältä osin olisi mahdollista saada asiaan lisävalaistusta. Selvityksessä kuitenkin kiistetään, ettei vapautensa menettäneen ravintoa koskevaa toivetta olisi toteutettu, jos sellainen on esitetty. Selvityksen puuttuessa katson jääneen näyttämättä, että asiassa olisi tältä osin menetelty virheellisesti.

3.6.3

Sellin valaistus

Sisäasiainministeriön 3.4.2001 antaman pidätettyjen käsittelyä koskevan ohjeen mukaan pidätettyä ei saa tarpeettomasti häiritä yölevon aikana. Valo on sammutettava yölevon ajaksi, elleivät valvonnalliset syyt vaadi valon pitämistä päällä tai pidätetyn omista toivomuksista muuta johdu (kohta 2.2.13).

Ylikomisarion selvityksen mukaan Vantaan poliisivankilassa noudatetun käytännön mukaan valot sammutetaan vain henkilön toivomuksesta. Ylikomisarion mukaan menettely on muotoutunut mainitunlaiseksi, koska säilytetyt ovat usein halunneet nimenomaisesti valojen jäävän päälle esim. lukemista varten. Halutessaan valot pois kiinniotettu on voinut olla yhteydessä vartijaan ja valot on esitetyn toiveen jälkeen käyty sammuttamassa.

Ylikomisario toteaa selvityksessään, että mikäli kantelija on pyytänyt valojen sammuttamista, on niin tehty, mutta jos hän ei ole esittänyt mainittua pyyntöä, ovat valot saattaneet jäädä päälle.

Saadun selvityksen perusteella vaikuttaa, että Vantaan poliisivankilassa on noudatettuna käytäntönä ollut, että säilytysshuoneissa ympärivuorokautinen valojen päällä pitäminen on ollut pääsääntönä ja valot on sammutettu ainoastaan valojen sammuttamista koskevan pyynnön perusteella. Poliisipäällikkö on todennut lausunnossaan, että vankilassa noudatettu menettely on sittemmin muutettu vastaamaan sisäasiainministeriön antamaa ohjeistusta.

Näkemykseni mukaan poliisivankilassa kanteluajankohtana noudatettua käytäntönä on pidettävä pidätettyjen kohtelua koskevan ohjeen vastaisena. Ohje edellyttää valot sammuttavaksi, ellei toisin toivota. Nyt ilmennyt menettely on ollut päinvastainen ohjeen edellyttämän kanssa. Lienee muutoinkin selvää, ettei

valojen "automaattinen" päällä pitäminen edesauta vapautensa menettäneen levon turvaamista. Ylikomisarion selvityksessä esitetty toteamus, ettei noudatetusta menettelystä ole aiemmin vapautensa menettäneiden taholta valitettu, ei poista menettelyn virheellisyyttä.

Tässä tapauksessa on lisäksi otettava huomioon, ettei kantelijalla ilmeisestikään ole ollut tietoa vankilan käytännöistä, jolloin hän ei edes välttämättä ole osannut esittää valojen sammuttamista koskevaa pyyntöä. Ensimmäistä kertaa poliisivankilassa oleva henkilö tuskin tietää poliisivankilan päivärutiineista tai siitä, mitä hän ylipäätään voi pyytää (esim. valojen sammuttamista).

Katson ilmi tulleen tapauksen johdosta aiheelliseksi kiinnittää Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen vakavaa huomiota tapahtuneeseen.

3.6.4

Pidätettyjä ja vankeja koskevien säännösten ja määräysten saatavilla pito

Tutkintavankeuslain 17 §:ssä on säädetty velvollisuudesta pitää tutkintavankeudesta annettu laki ja muut tutkintavankeja koskevat säännökset tutkintavankien nähtävinä.

Pidätettyjen kohtelua koskevien ohjeiden kohdassa 2.4.2 puolestaan todetaan, että tutkintavankeudesta annettu laki ja muut pidätettyjä koskevat säännökset, määräykset, tämä ohje ja päiväohjelma on pidettävä pidätettyjen nähtävillä.

Selvityksestä ei ilmene, miten mainittujen säännösten ja määräysten esilläpito on kanteluajankohtana toteutettu Vantaan poliisivankilassa. Poliisipäällikön lausunnossa tosin todetaan, että (vapautensa menettäneiden) oikeuksista tiedottamiseen tullaan kiinnittämään huomiota.

Ottaen huomioon kantelijan kantelussa mainitsemat seikat koskien kohteluun poliisivankilassa, katson olevan aihetta epäillä, ettei pidätettyjä ja vankeja koskevien säännösten ja määräysten saatavilla pidon suhteen ole onnistuttu Vantaan poliisivankilassa parhaalla mahdollisella tavalla; olivathan kantelijalle jääneet ilmeisen epäselväksi hänelle kuuluneet oikeudet vapaudenmenetyksensä aikana. Totean kuitenkin pitäväni suositeltavana ja jopa hyvän hallinnon periaatteen edellyttämänä sitä, että pidätetyille tai vangitulle myös kerrotaan mainittujen julkaisujen olemassa olosta ja erityisesti, että hänellä on oikeus tutustua niihin.

Edellä mainitun perusteella katson, että asia ei anna minulle aihetta muuhun kuin että kiinnitän vastaisen varalle Vantaan poliisilaitoksen huomiota huolellisuuteen säännösten nähtävillä pidossa.

Henkilön ottaminen poliisin säilöön perustuu lain antamaan valtuutukseen eikä vapautensa menettävällä ole mahdollisuutta kieltäytyä menemästä säilöön. Tähän nähden lähtökohdaksi on asetettava, että poliisin henkilöstön on oma-aloitteisesti huolehdittava vapautensa menettäneen poliisin suojissa olevan henkilön oikeuksien toteutumisesta – viime kädessä on kysymys viranomaisten velvollisuudesta aktiivisesti turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Saadun selvityksen perusteella ei ole mahdollista muodostaa kokonaisvaltaista käsitystä siitä, missä määrin nyt ilmenneet tapahtumat ovat johtuneet kantelijan omasta menettelystä vapautensa menetyksen yhteydessä; selvityksissä näet tuodaan eri yhteyksissä esille, että mikäli kantelija olisi vedonnut kulloinkin kysymykseen tulleeseen oikeuteensa, olisi tämä toteutettu. Edellä toteamani huomioon ottaen kantelijan omalle toiminnalle tai toimimatta jättämiselle oikeuksiensa toteuttamiseksi ei voida viranomaismenettelyn moitittavuutta arvioitaessa kuitenkaan antaa painoarvoa.

Totean, että kokonaisuutena arvioiden poliisin toiminnassa on ollut havaittavissa eräitä edellä kerrottuja ongelmia ja puutteita. Ne ovat kuitenkin laadultaan sellaisia, että minulla ei niiden johdosta ole aihetta enempiin kuin kohdassa 3.6.1 mainittuihin toimenpiteisiin ketään yksittäistä poliisimiestä kohtaan. Kysymys on muilta osin ollut pikemminkin noudatetun käytännön kehittymisestä ainakin osin virheelliseksi. Selvitysten perusteella vaikuttaa siltä, että ohjeistusta vastaavan kaltaisten tapausten välttämiseksi on kuitenkin jo tämän asian käsittelyn aikana täsmennetty.

Edellä mainittu huomioon ottaen pidän riittävänä saattaa edellä kohdassa 3.6.1 esittämäni käsityksen vapautensa menettäneiden etujen turvaamisesta keskusrikospoliisin rikostarkastajan sekä rikosylikonstaapeli A:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennökset tästä päätöksestäni.

Kiinnitän myös kohdassa 3.6.1 esittämäni tavoin Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota vapautensa menettäneiden riittävään ravinnonsaantiin, kohdassa 3.6.3 säilytyshuoneen valaistusjärjestelyistä toteamaani sekä kohdassa 3.6.4 toteamaani vapautensa menettäneitä koskevien säännösten ja määräysten nähtävillä pitoon.

Lisäksi kiinnitän Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen ja keskusrikospoliisin huomiota säilyttämisestä huolehtivan ja esitutkinnasta vastaavan poliisiyksikön välisen yhteistyön tärkeyteen. Tässä tarkoituksessa lähetän mainittujen poliisiyksiköiden päälliköille jäljennökset tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen vastauksestani tiedoksi myös sisäasiainministeriön poliisiosastolle.

Muihin toimenpiteisiin kantelukirjoitus ei anna aihetta ja sen liitteet palautetaan ohessa.